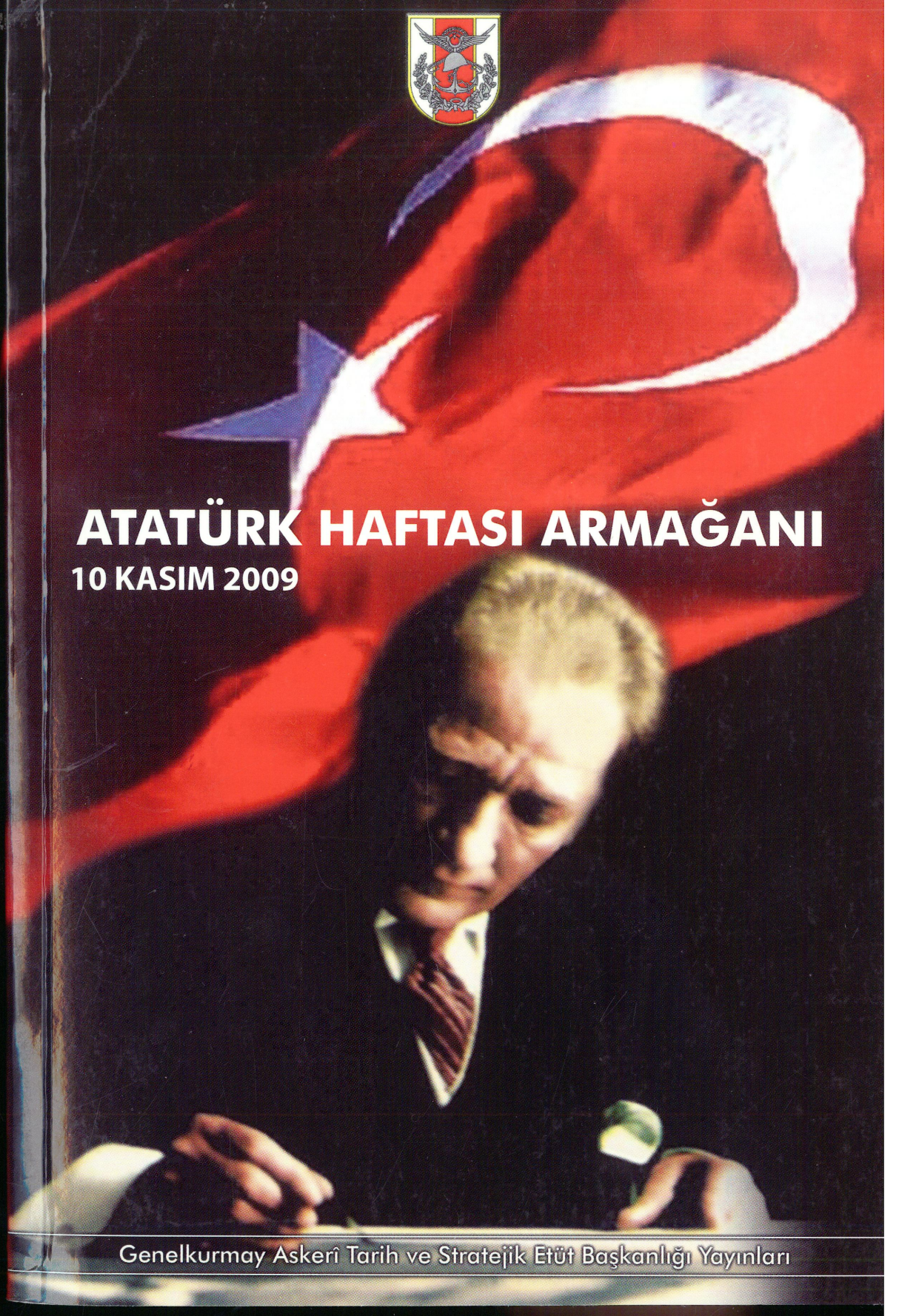

ATATÜRK HAFTASI ARMAĞANI

10 KASIM 2009

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

Prof.Dr. Celal BİLİM
Tarih Bölümü Başkanı

ATATÜRK HAFTASI ARMAĞANI

10 KASIM 2009

SAYI: 36

YAYIN KURULU

Kur.Alb.İskender ÖZBAY
Prof.Dr.Gülnihal BOZKURT
Prof.Dr.A. Mete TUNÇOKU
Dr.Öğ.Alb.Zekeriya TÜRKMEN
Dr.Öğ.Alb.Suat AKGÜL
Dr.(E)Öğ.Alb.Ali GÜLER

DANIŞMA KURULU

Prof.Dr.Reşat GENÇ
Prof.Dr.Sadık TURAL
Prof.Dr.Ethem Ruhi FIĞLALI
Prof.Dr.İhsan GÜNEŞ
Prof.Dr.Neşe ÖZDEN

YAYIN KOMİSYONU

Tar.Uzm.Z. Gülru ÇELEN
Osm.Bil.Arş.Uzm.İbrahim KILIÇ
Tar.Uzm.Dilek ÇAVUŞ

DÜZELTİ / SAYFA DÜZENİ

Red.Uzm.Melek ALKA
Red.Uzm.Yasemin TAŞÇI
Red.Uzm.Ceyda YILDIRIM

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Dergimizdeki yazı ve resimlerin her hakkı saklıdır; ancak kaynak gösterilmek suretiyle iktibas edilebilir.

ATATÜRK Haftası Armağanı dergisinde yayımlanan makaleler yazarlarının kişisel görüşlerini yansıtır. Bu itibarla TSK'nın görüşlerini yansıtmaz.

ISSN 1303 - 2658

NSN 7610270468305

ANKARA

GENELKURMAY BASIMEVİ

2009

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Çağdaşlaşma Sürecinde Millî Kültürün Korunması ve Zenginleştirilmesi
Dr.(E)Tümg.Sıtkı AYDINEL..... 1

ATATÜRK'ün Laiklik Anlayışının Eğitim Sistemimize Uygulanması
Doç.Dr.Abdullah İLGAZİ..... 19

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Dış Politika Stratejisi ve Hamidiye Zırhlısının 1938 Akdeniz -Kıbrıs Ziyareti
Doç.Dr.(E)Öğ. Alb.Ulvi KESER..... 39

ATATÜRK'ün Ölümünün Fransa'daki Yankıları
Doç.Dr.Mevlüt ÇELEBİ..... 73

İzmir'in Yunanlar Tarafından İşgaline Muğla'nın Tepkisi
Doç.Dr.Bayram AKÇA..... 109

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün İleri Görüşlülüğü
Yrd.Doç.Dr.Yaşar ÖZÜÇETİN... 117

ATATÜRK Dönemi Millîleşme ve Çağdaşlaşma Hareketinin Ortak Alanı Olarak Laiklik
Yrd.Doç.Dr.Ali Ata YİĞİT..... 133

İstiklal Harbi'nde Batı Cephesi Muharebelerinin Günü Gününe Türk Basınına Yansımaları
Öğ.Alb.Kadir Türker GEÇER..... 145

Millet Mekteplerinden Köy Enstitülerine ATATÜRK'ün Eğitim Devrimi
P.Alb.Yaşar ALADAĞ..... 165

Laikliğe Geçiş Aşamasında Şeriye ve Evkaf Nezaretinin Kaldırılması
Dr.(E)Yzb. Sayim TÜRKMAN.... 189

ATATÜRK Döneminde Yalova'da Yapılan İmar Uygulamaları
Arş.Gör.Selçuk SEÇKİN..... 203
Cumhuriyet'in İlanı ve Necmeddin Sadak'ın Görüşleri
Öğt.Gör.Pakize Yönter SAĞUN.. 211
Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında İlk Balolar
Okutman Derya Genç ACAR..... 225
ATATÜRK'ün Yarım Kalan Sanayi Devrimi
Sağ.Kd.Bçvş.Rafet AYDOĞAN.. 233
ATATÜRK Döneminde Türk Dili ile İlgili Çalışmalar ve Günümüzde Türk Dili
Uls.Bçvş.Orhan AZTEKİN..... 257
ATATÜRK Haftası Armağanı Dergisi (AHAD) Makaleler Dizini (10 Kasım 1992 - 10 Kasım 2009)
Tar.Uzm.Dilek ÇAVUŞ..... 271

GENELKURMAY BASIMEVİ
YAYIN NUMARASI : 2009/100

CUMHURİYET'İN İLANI VE NECMEDDİN SADAK'IN GÖRÜŞLERİ

Öğt.Gör.Pakize YÖNTER SAĞUN*

Özet: Necmeddin Sadak, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî Mücadele'yi başından beri savunmuştur. Akşam gazetesindeki yazılarıyla egemenliğin kaynağının ilahi olmaktan çıkartılıp halka dayanmasını desteklemiştir. I. TBMM'ye egemen olan "Meclis Hükûmeti" sistemi, Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra bazı bunalımlarla karşılaşmıştır. Mustafa Kemal Paşa bu bunalımlardan yararlanarak ulusal egemenliğin doğal bir sonucu olan Cumhuriyet'i inşa etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'ya gönülden bağlı olan ve Türk toplumunun çağdaşlaşmasını savunan aydınlar, bu radikal değişimin benimsenmesi ve halka anlatılması için yoğun bir çaba içine girmiştir. Bunlardan biri de sosyolog, siyasetçi ve gazeteci kimliğiyle bilinen Necmeddin Sadak'tır. Necmeddin Sadak, Cumhuriyet'in ilanını Türk Çağdaşlaşması'nın kilit taşlarından biri olarak değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necmeddin Sadak, Türk Çağdaşlaşması, Ulusal Egemenlik, Cumhuriyet'in ilanı, Akşam gazetesi.

Türklerin vatanını parçalamayı ve Türk halkını köleleştirmeyi amaçlayan Batı emperyalizmi ve kapitalizmi, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde verilen bağımsızlık mücadelesiyle başarısızlığa uğratılmıştır. "Türk Mucizesi" olarak adlandırılan bu başarının iki mimarı vardır: Türk Milleti ve Mustafa Kemal ATATÜRK. Mustafa Kemal ATATÜRK, **Millî** Bağımsızlık Mücadelesi'nin başarıya ulaşabilmesi için yegâne çözüm yolunu seçerek milletin azim ve kararını, milletin egemenliğini, milletin iradesini dikkate almış ve onu yeni kurulacak devletin temel dayanağı yapmıştır.[1] Amasya Tamimi'nde; "Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.", parolasını kullanmış, Erzurum Kongresi'nde ise "Kuvayımilliyeyi amil ve millî iradeyi hâkim kılmak esastır." prensibini takip etmiştir. Mazhar Müfit Kansu anılarında, Erzurum Kongresi sırasında, Mustafa Kemal'in, cumhuriyet rejimini tasarladığını belirterek şunları yazmıştır: "Mustafa Kemal Paşa ile 20 Temmuz 1919'da öğle yemeğinden sonra bazı konularda konuşurken Mazhar Müfit 'Muvaffakiyet takdirinde, ki bundan şüphem yok, hükûmet şekli ne olacak?' diye sormuş. Mustafa Kemal Paşa da 'Açıkça söyleyeyim; şekli hükûmet zamanı gelince Cumhuriyet olacaktır.'"[2] demiştir. Sivas Kongresi'nde ise "Misakımillî"nin esasları kabul edilmiştir.[3]

Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanmıştır. "Hakimiyeti Millîye" esasına dayanan bu Meclis, Mustafa Kemal Paşa'nın Heyeti Temsiliye Reisi sıfatıyla 19 Mart 1920 tarihli bildirisi sonucu yapılan seçim ve İstanbul'dan gelen milletvekillerinden oluşmuştur. 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM fiilen kurucu meclis niteliğini almış, amacını yeni Türk Devleti'nin esaslarını hazırlamak ve İstiklal Mücadelesi'ni sevk ve idare etmek olarak belirlemiştir. 1920 yılında, bağımsızlık savaşını yürütebilmek ve

---

* Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Görevlisi, Eskişehir

[1] Hamza Eroğlu; Atatürk ve Millî Egemenlik, AAMY, Ankara, 1998, s. 22.

[2] Mazhar Müfit Kansu; Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C I, TTKY, Ankara, 1997, s. 74-75.

[3] Bk. Uluğ İğdemir; Sivas Kongresi Tutanakları, TTKY, Ankara, 1989, s. 113-115.

yeni bir devlet kurabilmek için seçtikleri hükûmet şekli ise "Meclis Hükûmeti" sistemi olmuştur.[4]

Aslında, TBMM Devleti olarak adlandırılan[5] bu devletin siyasal rejimi cumhuriyet olarak belirlenememiştir. Çünkü vaktinden önce Cumhuriyet'in ilanının, saltanat taraftarlarının direnişine yol açacağı ve Millî Mücadele'nin bütünlüğünü bozacağı için başkansız devlet formülü uygulanmıştır. Ama gerek nitelikleri gerekse yönetim tarzıyla bu devlet bir cumhuriyettir. TBMM'nin olağanüstü yetkilere sahip olması, onun yeni bir devlet olarak kuruluşuna imkân ve fırsat verdiği gibi siyasi düzenin millet egemenliğine dayalı cumhuriyete yönelmesine de imkân ve fırsat vermiştir.[6]

I. TBMM'nin kuruluşundan sonra 1921 Anayasası olan Teşkilatı Esasiye Kanunu bir ihtilal dönemi anayasasıdır. Yeni anayasa devletin temel ihtiyacını karşılamaya yönelik kısa bir aksiyon anayasadır. Burada Meclis Hükûmeti sistemi esas alınmıştır.[7] Mustafa Kemal Paşa'nın deyimiyle, "Böyle bir hükûmet, hâkimiyeti milliye esasına müstenit halk hükûmetidir, Cumhuriyettir."[8] Ali Fuad Başgil'e göre ise "1921 Anayasası Reisicumhursuz bir cumhuriyet kurmuştur."[9]

İstanbul Hükûmetinin millî kuvvetlere karşı cephe almasına rağmen, Türk ordusunun elde ettiği zaferden sonra, İtilaf devletlerinin Lozan Konferansı'na İstanbul Hükûmetini çağırması ile Cumhuriyet'e giden yolda en büyük adım atılmış, saltanat kaldırılmıştır. Böylece millet egemenliğine dayanan TBMM'nin varlığı da açıkça ortaya çıkmıştır.[10]

I. TBMM tarihi görevini tamamlamış, 1 Nisan 1923'te seçimin yenilenmesine karar vererek dağılmıştır. Necmeddin Sadak,[11] Büyük Millet

---

[4] Mustafa Kemal Atatürk; Nutuk, C 2, TTKY, Ankara, 1989, s. 589. İhsan Güneş; Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin Düşünsel Yapısı (1920-1923), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1985, s. 185-193. Tarık Zafer Tunaya; Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul, 1964, s. 242.

[5] Bk. Rıdvan Akın; TBMM Devleti, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

[6] Eroğlu; s. 30.

[7] Şeref A. Gözübüyük; Açıklamalı Türk Anayasaları, Ankara, 1993, s. 39. Niyazi Berkes; Türkiye'de Çağdaşlaşma, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978, s. 486.

[8] Atatürk; s. 755-759.

[9] Ali Fuad Başgil; Esas Teşkilat ve Siyasi Rejim, Milletlerin Hukuki Hayatı Serisinden Türkiye, İstanbul, 1940, s. 12.

[10] Tahsin Bekir Balta; Türkiye'de Yasama Yürütme Münasebeti, Ankara, 1960, s. 18.

[11] Necmeddin Sadak'ın kısa bir biyografisi: Gazeteci, siyaset adamı ve sosyolog olan Necmettin Sadak; Yargıç, Avukat Şahabettin Sadak'ın oğludur. Isparta'da 1890 yılında doğmuş; ilk ve orta öğrenimini İzmir'de tamamlamış ve daha sonra İstanbul'a gelerek Galatasaray Lisesine girmiştir. Başarılı bir öğrenciliğin ardından 1911 senesinde mezun olduktan sonra Maarif Nezaretinin bursuyla Fransa'daki Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezun olmuştur (1914). Basın hayatına Fransa'daki Progres gazetesinde yazdığı yazılarla başlamıştır. 1916 yılında İstanbul'a döndükten sonra Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Dairesinde çalışmıştır. Daha sonra Darülfünunda Ziya Gökalp'in müderris olduğu sosyoloji bölümünde, müderris muavinliğine getirilmiştir. Sadak, Ziya Gökalp'in çıkardığı Yeni Mecmua ve İçtimaiyat mecmuasında da çalışmıştır. Ayrıca bu dergilerde sosyal konuları içeren yazılarıyla sesini duyurmuştur. Sosyoloji bölümünün kurumsallaşmasında, Sosyoloji Enstitüsünün kurulmasında ve bu konuda bir dergi

Meclisinin bu kararını büyük bir saygıyla karşılamıştır. Sadak, bu kararın hiçbir itiraz sesi işitilmeden ortak bir şekilde verilmesini, barıştan önce bir risk olarak görse de bunun tarihimizde ilk defa yaşandığını da belirtmiştir. Sadak bu meclisin olağanüstü şartlar da toplandığını, görevinin vatanı işgalden kurtarmak olduğunu, Hâkimiyeti Milliyenin değişmez bir ilke hâline getirildiğini, artık milletin "hem istiklaline hem de hâkimiyetine sahip" olduğunu, "hariçteki düşman"ın ve "dâhildeki saltanat"ın yıkıldığını, "hâkimiyeti milliye esaslarını" sağlamlaştıran bir meclisin, bu tarz bir hareketi bu esasa herkesten fazla istekli olduğunu ispat ettiğini söylemiştir. Bunun içindir ki yeni seçim kararını verdiğinden dolayı "Büyük Millet Meclisini" tebrik etmiştir.[12]

Mustafa Kemal Paşa yeni Meclisin toplanmasına yetişmek üzere bir kısım uzman arkadaşlarından yeni bir anayasa taslağı hazırlamalarını istemiştir.[13] "Cumhuriyet" kelimesi basında, Cumhuriyet'in ilanından 1-2 ay önce konuşulmaya başlanmıştır. Özellikle saltanat kaldırıldıktan sonra; "millî hâkimiyet" kelimesi sık sık telaffuz edilmiş; hatta zaman zaman "Cumhuriyet"[14] kelimesi bile kullanılmıştır. Necmeddin Sadak da Cumhuriyet'in ilanından önce rejim tartışmalarına katılmış ve "Millî Hâkimiyet" kelimesi üzerinde durarak millî hâkimiyetin, Türk milletine verilmiş bir ihsan olmadığını, bunun en tabii bir hak olduğunu ve milletin hakkı olan hâkimiyeti tekrar eline aldığını belirtmiş ve "memleket gibi, saltanatın ve hakimiyetin de hakiki sahibi"nin halk olduğunu belirtmiştir.[15]

Birçok yazarın, "millî hâkimiyet" kelimesi üzerinde durması üzerine, bu konu devletin idare tarzının ne olacağı sorusunu da beraberinde getirmiştir. Ama bu konuda Cumhuriyet'in ilanına kadar net bir cevap verilememiştir. Basın ve diğer bazı organların sık sık "millî hâkimiyet" üzerinde durması ve

---

(İçtimaiyat Mecmuası) çıkarılmasında büyük rol oynayan Gökalp'in 1919 yılında İngilizler tarafından Malta'ya sürgün edilmesi üzerine müderris olarak yerine Necmettin Sadak geçmiştir. Türkiye'ye döndükten sonra Vakit gazetesinde yazılar yazmaya başlayan Sadak, 1918 yılında arkadaşlarıyla İstanbul'da Akşam gazetesini kurmuştur. Necmettin Sadak, 1927-1950 yılları arasında milletvekili olarak TBMM'de yer almıştır. 1947-1950 yılları arasında Dışişleri Bakanı oldu. Dışişleri Bakanı olarak 1947-1949'da Hasan Saka ve 1949-1950'de Şemsettin Günaltay hükûmetlerinde yer almıştır. 1950'de CHP'nin seçim yenilgisine uğraması ve iktidarı kaybetmesi sonrasında TBMM dışında kalan Sadak, ölümüne kadar Akşam gazetesinde yazmaya devam etmiş, bu yazılarında dış politika konularına değinen ve hükûmeti eleştirmiştir. Necmettin Sadak, 1953 yılında kanser tedavisi gördüğü New York'ta ölmüştür. Necmeddin Sadak'ın yazdığı sosyoloji kitabı, 1936'dan 1950'ye kadar liselerde okutulmuştur. Bk. Nurhan Kavaklı; Bir Gazete'nin Tarihi: Akşam, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 22-23/51. Hakkı Uyar; "Necmettin Sadık Sadak", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm, C 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 102-103.

[12] Necmeddin Sadak; "Millî Hâkimiyet", Akşam, 3 Nisan 1923, Nu. 1628, s. 1.

[13] Hasan Rıza Soyak; Atatürk'ten Hatıralar, C I, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 181-182. Bk. Faruk Alpkaya; Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924), İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 55.

[14] Tarık Zafer Tunaya; İslamcılık Cereyanı, Baha Matbaası, İstanbul, 1962, s. 207 vd.

[15] Sadak; "Millî Hâkimiyet", s. 1.

bu konuda bilgiler vermesi halkı bilinçlendirmiş, dolayısıyla Cumhuriyet'in ilanına uygun bir ortam hazırlanmıştır.

Hakimiyeti Millîye hakkında basında sık sık yazıların çıktığı bir dönemde, Lozan Barış Antlaşması 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın, millî bir sır olarak sakladığı Cumhuriyet'i ilan etmesi için koşullar da olgunlaşmaya başlamıştır. 22 Eylül 1923 günü, Mustafa Kemal Paşa'nın Viyana'da çıkan Neue Freie Presse gazetesinin muhabiri Lazar'a verdiği beyanat da gazetecinin yönetim şekli ile ilgili sorusuna şu cevabı vermiştir:[16]

"- Yeni Türkiye Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun ilk maddelerini tekrar edeceğim. Hâkimiyet bilakayduşart milletindir. İcra kuvveti, teşrii salahiyeti milletin yegâne hakiki mümessili olan Meclisçe tecelli ve temerküz etmiştir, bu iki kelimeyi bir kelimede hulâsa etmek kabildir, cumhuriyet."[17]

Bu beyanatın ardından sistem tartışmaları hız kazanmıştır. Bütün bu tartışmalar olurken 4 Ekim 1923'te "Halk Fırkası Divan-ı Heyet-i Vekili" Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında toplanmıştır. 5 Ekim günü Mustafa Kemal Paşa başkanlığında toplanan özel bir Uzmanlar Kurulu, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda yapılacak değişiklikleri görüşmeye başlamıştır.[18]

1923 seçimlerinden sonra kurulan II. TBMM'nin ilk hükûmeti Fethi Bey başkanlığında kurulmuştur. Vekiller Heyetinin kuruluş şekli (hükûmetin, Meclis tarafından doğrudan doğruya seçim yoluyla yapılması) birçok memleket işlerini ele almayı zorlaştırmıştır. Ayrıca muhalefetin olmadığı ileri sürülen II. TBMM'de hükûmete yönelik muhalefet oluşmuştur. Bu da hükûmetin yürütme işlerini yapmasını zorlaştırmıştır. Bu durumdan şikâyetçi olan Fethi Bey, Vekiller Heyetinden ayrılmak istediğini, Mustafa Kemal Paşa'ya ifade etmiştir.[19] Fethi Bey, Heyeti Vekile reisi olarak işlerinin yoğunluğu yüzünden Dahiliye Vekâleti ile meşgul olmasının imkânsızlaştığını söyleyerek 24 Ekimde istifa etmiştir.[20]

Necmeddin Sadak, Meclisin kendisini feshetmesinden sonra oluşturulan Fethi Bey hükûmetinin "cereyanı durduran bir set gibi" olduğunu, Fethi Bey'in istifasından sonra olayların bir silsile gibi süratle geliştiğini belirtmiştir.[21]

Halk Fırkası Grubu, boşalan Meclis Riyaseti Sâniliği ve Dâhiliye Vekâleti için adaylarını belirlemişlerdir. Halk Fırkasının bu kişileri belirlemesi, Mustafa Kemal Paşa ve yakın çalışma arkadaşlarınca hoş

---

[16] Bk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; (1906-1938), C I-III, TTKY, Ankara, 1981, s. 63-66.
[17] age.; C III, s. 63-64.
[18] Alpkaya; s. 62.
[19] TBMM Z.C., D.II, C 3, s. 39. Hasan Türker; Türk Devrimi ve Basını, 1922-1925, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2000, s. 94.
[20] Sadak; "Türkiye Cumhuriyeti", Akşam, 31 Teşrinievvel (Ekim) 1923, Nu. 1819, s. 1.
[21] "Halk Fırkasının Dünkü İçtiması"; Hâkimiyet-i Milliye, 26 Ekim 1923, s. 1.

karşılanmamıştır.[22] 25-26 Ekim gecesi Vekiller Heyeti Çankaya'da Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında toplanmıştır. Toplantıda alınan karara göre, Vekiller Heyeti üyeleri istifa edecekler ve yeni seçilecek Vekiller Heyeti'nde görev almayacaklardır.[23]

Vekiller Heyetinin istifasını vermesinden sonra, Heyeti Vekilenin yeni vekiller seçilinceye kadar görevde kalması ve yeni Heyeti Vekilenin 29 Ekim Pazartesi günü seçilmesi kararlaştırılmıştır.[24]

27 Ekim 1923'te Vekiller Heyetinin istifasından sonra yeni bir hükûmet kurmak için çalışmalar başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa 28 Ekim gecesi[25] arkadaşlarıyla yediği yemek esnasında; "Yarın Cumhuriyet ilan edeceğiz." demiştir. Yemekten sonra da "nasıl hareket edileceği hakkında kısa bir program" yapmış ve arkadaşlarını görevlendirmiştir.[26] Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ile beraber o gece bir kanun tasarısı müsveddesi hazırlamıştır. Bu tasarıda 20 Kanunusani 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun devlet şeklini tespit eden maddelerden 1. maddeye; "Türkiye Devleti'nin şekl-i hükûmeti cumhuriyettir." cümlesini ilave edilmesi, 3. maddeye; "Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis, hükûmetin ayrıldığı idare kollarını icra vekilleri vasıtasıyla yönetir."[27] hükümleri eklenmiştir. Bu maddelerin yanında, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun temel maddelerinden 8. ve 9. maddeleri de değiştirilmiş ve açıklığa kavuşturulmuştur.[28]

Halk Fırkası grubu 29 Ekim Pazartesi günü saat 10.00'da toplanmış ve yeni bir kabine kurulması için müzakereye başlamıştır.[29] Ancak hükûmet kurma çalışmaları başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'ya "genel başkan" sıfatıyla meselenin halline Heyeti Umumiye tarafından yetki ve görev verilmiş ve Mustafa Kemal Paşa toplantıya davet edilmiştir.[30] Toplantıdan sonra Mustafa Kemal Paşa, odasına gerekli gördüğü kişileri çağırarak onlara 28/29 Ekim gecesi hazırladığı kanun teklifi müsveddesini gösterip görüşlerini almıştır.[31] Öğleden sonra saat bir buçukta Halk Fırkası Genel Kurulu tekrar Fethi Bey'in başkanlığında toplanmıştır. Genel Kurulda ilk sözü alan Mustafa Kemal Paşa kürsüye çıkmış ve hükûmetin kurulamamasındaki kusurun izlenmekte olan "usul ve şekilde" olduğunu belirterek teklifini sunmuştur.[32] Okunan teklif, Anayasa'nın 1., 2.,

---

[22] Vekiller Heyetinin istifa mektubu için bk., Nutuk; C II, s. 1065.
[23] age.; C II, s. 1065.
[24] TBMM Z.C.; D.I, S.1, İ:42, s. 75-76; Türker; s. 110.
[25] age.; s. 1069.
[26] age.; s. 1069-1070.
[27] age.; s. 1070-1071.
[28] age.; s. 1071. Suna Kili-Şeref Gözübüyük; Türk Anayasa Metinleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 105.
[29] age.; s. 1073. Mahmut Goloğlu; Türkiye Cumhuriyeti 1923, Ankara, 1971, s. 306-307.
[30] age.; s. 1077.
[31] age.; s. 1077.
[32] age.; s. 1077.

4., 10., 11. ve 12. maddelerinin değiştirilmesini ve hükûmetin şeklinin Cumhuriyet olduğunu ve açıklanmasını öngörüyordu. Teklif okunduktan sonra tartışmalar başlamıştır.[33] Bu tartışmalardan sonra görüşmeler yeterli bulunmuş ve Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi Fırka da kabul edilmiştir.

Meclis Genel Kurulu saat 18.00'de İsmet Bey başkanlığında toplanmıştır. Halk Fırkası grubunda kabul edilen tasarı Meclis Kanunuesasi Encümeni tarafından incelenmiş ve teklife "devletin dininin; dini İslam ve lisanının Türkçe olduğuna dair" bir madde eklenerek uygun bulunmuştur. Kanunuesasi Encümeni Mazbatası acele müzakere edilmek üzere encümen başkanı Yunus Nadi Bey ve arkadaşları tarafından meclise sunulmuştur.[34] Sunulan önergede 1921 anayasasının 1., 2., 4., 10., 11., 12. maddelerinin değiştirilmesi teklifini getirmiştir.[35] Genel Kurul görüşmeleri sonucu, kanun teklifinde yer alan maddeler oylanmış ve saat: 18.30 civarında kabul edilmiştir.

Kanunun kabulünden sonra Ertuğrul Mebusu Dr. Fikret Bey'in teklifi üzerine reisicumhurun seçimine geçilmiştir. Cumhurbaşkanlığa yüz elli sekiz üyenin oy birliğiyle Ankara Mebusu Gazi Mustafa Kemal Paşa seçilmiştir.[36]

Cumhuriyet'in ilanı bütün yurtta coşkulu kutlamalara sahne olmuş, fener alayları düzenlenerek gece yarısına kadar silah ve havai fişekler atılarak Cumhuriyet'in ilanı kutlanmıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya ülkenin çeşitli yerlerinden kutlama telgrafları gelmiştir.[37]

Bu ortamda cumhuriyetin sürekliliğini sağlayabilmek için bunun halka tanıtılması gerekiyordu. Bu konuda da büyük görev gazetelere düşüyordu. Zira Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte "Ulusal Mücadele dönemi gazeteciliği" bitmiş "Cumhuriyet dönemi gazeteciliği" başlamıştı. Akşam gazetesi yazarlarından Necmeddin Sadak da kalemini cumhuriyetin tanıtılması, korunması ve geliştirilmesi doğrultusunda kullanan, dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyen aydınların içinde yer almıştır.

Necmeddin Sadak, Cumhuriyet'in Fethi Bey Hükûmeti'nin istifasının hemen arkasından ilan edilmesini, "Bir gün içinde Cumhuriyet ilan edildi; memnun olduğumuz bir cihet varsa o da iki aydan beri memlekette başka iş yokmuş gibi herkesi meşgul eden komisyonlarda, divanlarda münakaşalara sebep olan cumhuriyet meselesinin bir dedikodu hâlinden çıkmış olmasıdır. Türlü türlü projeleri yazılarak öteden beri müzakere edilen ve bir türlü tatbik edilemeyen bu esaslar nasıl oldu da bir gece içinde kabul edildi? Fırkada bu usule muhalif mebuslar vardı, onlar evvelce niçin muhaliftirler ve bir iki saat içinde içtihatlarını nasıl değiştirdiler; yoksa orada değil miydiler yahut Heyeti Vekilenin istifasıyla tahdis edilen buhran hakikaten başka türlü hal edilemiyor

---

[33] age; s. 1081.
[34] TBMM Z.C., D.II, c.3, s.89.
[35] age.; s. 95-98.
[36] age.; s. 99.
[37] Hâkimiyet-i Milliye; 1 Kasım 1923, s. 1. Anadolu'da Yeni Gün; 30 Ekim 1923.

muydu? Artık bu sualleri sormak beyhudedir. ... Şimdi karşımızda bir emrivaki vardır: şekl-i hükûmetimize 'Cumhuriyet' namı verilmiştir. Bugünkü esaslarıyla bu Cumhuriyet kelimesi altında uzun münakaşalara ihtiyaç yoktur. Değişen şey ayrı ayrı vekilden intihabı yerine malum olan kabine usulünün kaim olmasından ibarettir." diyerek kabine usulü hakkında bilgi vermiştir. Necmeddin Sadak, artık bakanların hükûmete karşı sorumlu olduklarını, bu sayede daha güçlü hükûmetlerin iş başına gelebileceğini söylemiştir. Cumhuriyetin diğer esaslarına gelince bunların ise "bir şekil meselesinden" ibaret olduğunu belirterek cumhurbaşkanının ve başbakanın yeni rejimdeki yerini anlatmıştır.[38]

Necmeddin Sadak, cumhuriyet rejimindeki bazı sakıncalara da değinmiştir. Bunun başında "cumhurbaşkanının" yetkileri gelmektedir. "Reisicumhurun karşısında yalnız bir Millet Meclisi var. Meclisle aynı başvekil arasında devamlı bir ihtilaf zuhur ederse yahut reisicumhur Meclisin bazı mukarreratını kabul ve imza etmemekte ısrar ederse ne olacaktır? Hakk-ı fes olacak mıdır?" Sadak en çok kuvvetler ayrılığının nasıl işleyeceğini merak etmiş ve bu durumun memleketin aleyhine işlememesini temenni etmiştir. Sadak'ın diğer isteği ise her hükûmet buhranından sonra, Mecliste çoğunluğa sahip olan fırka tarafından rejimin tehlikeye düşebileceğini bu durumun ise memleket için tam bir facia olacağını, bunun da önüne geçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Sadak Cumhuriyet'in ilanını "Türkiye için refah ve saadet devresi başlangıcı" olarak da değerlendirmiştir.[39]

Akşam gazetesi başyazarı, Necmeddin Sadak Cumhuriyet'in ilanından sonra, bu rejimin nasıl yerleştirilebileceğine değinmiştir. Yeni bir hükûmet şeklinin yerleşmesinin çok zor olduğuna değinen Sadak, halkın yapısı itibarıyla tutucu olduğunu, değişime açık olmadığını belirtmiştir. Sadak, genç cumhuriyetimize çok dikkat etmemiz gerektiğini, halkın Cumhuriyet'in ilanına alakasız kaldığını, alkışlamadığını, çünkü halkın "maddi ve bariz neticeler" istediğini ve bu yüzden cumhuriyetin faydalarının halka anlatılması gerektiğini söylemiştir. Sadak, bu rejimin meşrutiyet ile karıştırıldığını halkın bu ayrımı yaşayarak göreceğini, cumhuriyet hükûmetinin başına geçenlerin hakiki inkılapçılar, yani "Cumhuriyetperver" olmaları ve bunun gereklerini yerine getirmeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Sadak ayrıca eski sistemlerin adamlarının, Cumhuriyetperver olmalarının imkânsız olduğunu da belirtmiş ve sormuştur; "Acaba ruhen hakiki Cumhuriyetperver kaç kişi var?" diye. Sadak, "Cumhuriyetperver'im demek yetmez." der. Sadak'a göre fikren ve ruhen de Cumhuriyetperver olmak lazımdır. Sadak, Cumhuriyetperverlerin hiçbir şartta "asıp keseriz", "matbuat hürriyetini tahdid ederiz (sınırlarız)" gibi sözler söylemeyeceğini, bunların Meşrutiyetçi ve İttihatçıların istibdat zihniyetinin sözleri olduğunu belirtmiştir. Sadak; "Cumhuriyeti yerleştirmek için öncelikle cumhuriyetin zihniyetini, kurumlarını uygulamaya sokmalıyız; çünkü hakiki cumhuriyet bir isim ve bir şekilden ziyade bir zihniyet ve bir

---

[38] Sadak; "Türkiye Cumhuriyeti", Akşam, 31 Teşrinievvel (Ekim) 1923, Nu. 1819, s. 1.
[39] agm.; s. 1.

terbiye meselesidir. ... hakiki bir cumhuriyet usulüyle idare edilen memleketlerin siyasi, iktisadi, içtimai, hukuki, ahlaki müesseseleri; nazırlarının, muallimlerinin, muharrirlerinin zihniyeti mekteplerindeki terbiyenin hedefleri büsbütün başkadır...Cumhuriyet'i ilan etmek kolay, fakat hakiki cumhuriyetçi olmazsak uygulamak zordur." demiştir. Sadak, halkın cumhuriyeti yalnız devletin bir şekli olarak görmelerini sakıncalı bularak cumhuriyetin, halk içinde bir menfaat olduğunu, cumhuriyetin halkın refahı için bir vasıta, bir usul olacağını söylemiştir. "Ancak her usul gibi ancak kullanmasını bilenlerin elinde tesir verir. Bunun için, Cumhuriyetperverleri intihap ederken çok dikkat etmeliyiz." diye de seçimin cumhuriyet için önemine işaret etmiştir.[40]

Necmeddin Sadak, cumhuriyetin halkın iradesinin Meclise yansıması olduğuna değinmiş ve "Bu vasıta ve usuller halk ile meşgul olmak halkı kurtarmak gayesiyle matuftur. Yıkılan idareleri, bu gibi işlerle meşgul olmayan idarelerdi. Ve bütün kusurları da bu idi. Şimdiki idarenin bütün meziyeti de bu olmalıdır." demiştir. Sadak, Cumhuriyet'in ilanından sonra kaleme aldığı yazılarında "terakki, teceddüt, cumhuriyet, demokrasi" kelimelerini sık sık kullanmış ve bunları yazmanın değil, hayata geçirmenin önemli olduğunu belirtmiştir.[41]

Sadak, cumhuriyetin "halk tarafından idare edilen ve en yüksek reisi müntahap olan devlet şekli" diye tarif edildiğini, ama bizde cumhuriyetin manasının bu kadar basit ve bu derecede maddi olmadığını, cumhuriyetin daha manevi, daha asil bir mana ifade ettiğini, cumhuriyetin bizim için "fazilet ve feragat" demek olduğunu söylemiştir. Sadak, bu durumu örneklemek için "Eğer isteseydi, bugünkü cumhuriyet, eski devlet idareleri gibi, hiç zahmet çekmeden, hiç mahrumiyete katlanmadan, vatanın imar yükünü gelecek nesiller üzerine yükleterek rahat rahat yaşar, memleketi muvakkat (geçici) servet zevahirine boğarak zengin istikrazlar (borçlar) sayesinde on beş yirmi senelik hayatını tarsin ve takviye ederdi. Bizden sonra gelecekler ödesin, ne çıkar! Hâlbuki bugünkü nesil, dünkü mirasyedi ve müflis (iflas eden) saltanat idarelerin borçlarını ödedikten başka meyvesini yarınki nesillerin toplayacağı ağaçları dikmekle meşgul oluyor. Bugün parasını fakir kesemizden bizim verdiğimiz şimendiferlerden, taşlarını sırtımızda taşıdığımız yollardan, zorlukla suladığımız topraklardan, müşkülatını bin zahmetle iktiham ettiğimiz (katlandığımız) harf inkılabından, bazen hislerimizden, ananelerimizden, itiyatlarımızdan fedakârlık ederek değiştirdiğimiz kanun ve müesseselerden yarınki nesil istifade edecektir. Onlar dört tarafı demir ağlar, asfalt şoselerle birbirine bağlanmış, münbit (verimli) ve mamur bir vatana, en asrî teşkilat ve tanzimata (düzene) malik (sahip), borçsuz bir devlete tevarüs ettikleri (mirasını aldıkları) vakit, bunları bin bir mahrumiyet ve fedakarlık sayesinde vücuda getirmiş insanların faziletini, feragatini görecekler ve cumhuriyetin

---

[40] Sadak; "Cumhuriyetin Yerleşmesi İçin", Akşam, 18 Teşrinisani (Kasım) 1923, s. 1.

[41] Sadak; "Başlıca Siyasetimiz Ne Olmalı?", Akşam, 28 Eylül 1924, Nu. 2145, s. 1.

tam manasını anlayacaklardır." diyerek cumhuriyet anlayışını, halkın ve hükûmetin beş yıl boyunca her alanda canla başla bu rejimi yaşatmak için gösterdikleri gayreti dile getirmiştir.[42]

Necmeddin Sadak, hükûmetin barıştan sonra iki görevi olduğunu birinin, imar ve iskân diğerinin de kurulan yeni düzenin ve inkılabın yürütülmesini sağlamak olduğunu söylemiştir. Birincisinin maddiyatla çözümlenebileceğini, ikincisinin sadece maddiyatla değil maneviyatla da ilgili olduğunu, bunun sağlamanın ise daha zor olduğunu belirtmiştir. Çünkü yeni bir fikri kabul ettirmek, yürütmek, zordur. Cumhuriyet rejiminin de henüz yerleşmediğini, inkılap fikirlerinin de kökleşmediğini belirten Sadak, bunu yaparken yapılanları da korumak, kök salmasını kolaylaştırmak gerekir demiştir.[43] Sadak, Türkiye ile eski Osmanlı İmparatorluğu arasındaki en önemli farkın hükûmet şeklinin değişmesi olduğunu söyleyerek "Eskiden Türkiye idare edilirdi. Şimdi memleket kendi kendini idare ediyor." demiştir. Sadak, cumhuriyet rejiminin idarecilerinin de farkını ortaya koymuş eski idarecilerin sarayından çıkmadığını belirtikten sonra, o sırada Başbakanın Ankara'da küçük bir binada çalıştığını, İçişleri Bakanının da Diyarbakır'da yurt gezisinde olduğunu belirtmiştir.[44]

Necmeddin Sadak, cumhuriyetin temel değerlerini konu ederken inkılabımızın temelinin fazilet ve feragatle kurulduğunu belirterek bir hatırlatma yapmıştır. Sadak, bir milletvekilinin anladığı alanda bakanlık yapabilmesinin doğru olabileceğini, hatta görüş ve tecrübelerinden yararlanılabileceğini ama bu işi kendi çıkarları için kullanmaması gerektiğini de belirtmiştir.[45]

Necmeddin Sadak, bir hükûmet şeklinin yararlı olup olmadığının yaptığı hizmetlere göre ölçülebileceğini söylemiştir. Sadak, şeklin bir vasıtadan ibaret olduğunu, amacının ise milletin ihtiyacı olan ilerleme ve gelişmesine çalışmak olduğunu söylemiştir. Sadak, cumhuriyetin beş senelik bir tahlilini yapmış ve geçen bu kadar kısa sürede "Yalnız bir hükûmetin, çok kısa addedilebilecek hayatını değil, bir milletin asırlık tekâmülüne sığmasını güç icraat silsilesi görüyoruz. ... Saltanat ve medrese idaresinden millî hükûmete ve laik müesseselere, Şer'iye mahkemelerinden Kanun-u Medeni'ye, Arap harflerinden yeni Türk alfabesine doğru geçirdiğimiz tahavvüller (değişimler) Garp'ı Şark'a, Akdeniz'i Karadeniz'e bağlamak üzere bulunan ve hepsi millet malı olan demir yolları, kurak Anadolu'nun asırlardan beri su görmeyen yerlerini sulamak için girişilen muazzam teşebbüsler, bataklıkları kurutmak, nesilleri mahveden sıtmayı kaldırmak için yapılan mücadeleler, bütün teferruatıyla göz önünden geçirilirse, Cumhuriyetin, bu kısa zamanda içtimai, idari, sıhhi, harsi, sahalarda ve bilhassa vatanın imarı

---

[42] agm.; s. 1.
[43] agm.; s. 1.
[44] Sadak; "Eski, Yeni Türkiye", Akşam, 19 Temmuz 1925, Nu. 2429, s. 1.
[45] Sadak; "Bu Devletin Temeli, Fazilet ve Feragatle Kurulmuştur", Akşam, 11 Kânunusani (Ocak) 1927, Nu. 3322, s. 1.

konusunda ne derece kudret ve muvaffakiyetle (başarıyla) çalıştığı anlaşılır. Bir devletin herhangi bir hükûmet şeklinin, esrarengiz bir kuvvet ve maharetle, üç beş senede, harap memleketleri cennete çevirdiği görülmemiştir. ... Bugünkü vaziyetimize, etrafımıza, sıkıntılarımıza, mahrumiyetlerimize bakıp mücerret surette hüküm vermek doğru değildir. Kat ettiğimiz mesafenin derecesini anlamak için, bugünü dün ile mukayese etmeliyiz. Ne yapalım ki Cumhuriyet nesli, altı asırdır her köşesi ihmal edilmiş, bakımsızlığa, cehalete, hodbinliğe, suikastlara kurban olmuş, harap bir vatana, yıpratıcı hadiselerden sonra tevarüs etti. Tutar yeri kalmayan, her taraftan tecavüze uğrayan, haysiyeti rencide edilen bu zaif mirası, Cumhuriyet bugün ki kuvvetli, yüksek, şanlı mevkie çıkardı." diyerek eski ile yeni arasında önemli bir karşılaştırma yapmıştır.[46]

Necmeddin Sadak, cumhuriyetin onuncu yıl dönümünde de cumhuriyetin bir değerlendirmesini yapmıştır. Sadak, "Devam eden rejimler milletlerin tarihi tekamüllerinden insani zaruretlerinden çıkan idare tarzlarıdır.", "Türkiye Cumhuriyeti ferdi hamlelerin mahsulü değildir ve olamazdı. Cumhuriyet, Türkiye'de millet ihtilalinden doğdu, onu var eden yaşama kuvveti devam etme kudreti veren kutsi hadise Anadolu'da milletin ecnebi emperyalizmine, istilaya, zulme, esarete ve bu felaketlerle birlikte saltanata da isyanı oldu." demiştir. Sadak, milletin saltanatına sahip çıktığını, eski sistemlerin artık insanların ihtiyacını karşılayamadığını belirterek "Cumhuriyet Türk milletine dışarıdan veya yukardan gelmedi ... Onun kanından çıkıp geldi." demiş ve bunu elde etme mücadelesi için çok acılar çekildiğini belirtmiştir. Millî isyanın zaferi Cumhuriyet'in ilanıdır, diyen Sadak; Cumhuriyet'in ilanı için atılan 150 pare top atışını da Sakarya ve Dumlupınar'da patlayan bin bir topla ve şehitlerin kanı üstüne ilan edildiğini belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhurbaşkanı seçimiyle de önceden Meclisin açıldığı gün ilan edilen Cumhuriyetin adının konduğunu belirtmiştir. Sadak, "Cumhuriyet bunun için öz malımızdır. Cumhuriyet Anadolu vatanını kurtaran, Ankara'da yeni devleti kuran şanlı destanın müessese hâline girmiş, ebediyet ifadesidir. Millî zaferin bir kelimelik özetidir." demiştir. Cumhuriyetin onuncu yılında hiçbir milletin on yılına sığmayacak kadar inkılaplar yapıldığını belirten Sadak, "Türk milleti bu on yılda yükseldi on yılda ilerledi ...Bu on yılda içerde ve dışarıda hürmetle takdirle ta'zimle (hürmetle) karşılanan yüce bir varlık oldu...Cumhuriyet onun eseridir. Çünkü vatan ve devlet onun esirdir. Cumhuriyeti Gazi'den ayırt etmek nasıl imkân olsun ki her ikisi de mahzun vatan toprakları üstünde inleyen asil milletin bağrından doğdu. ... On yılda ancak on asırda görülebilen şeyleri gördük cumhuriyet bize daha çok şeyler gösterecektir. Zira cumhuriyet yaşayacaktır. Cumhuriyet Gazi'nin gençliğe en aziz emanetidir." demiştir.[47]

Cumhuriyetin onuncu yılı için gelen tebrikleri değerlendiren Necmeddin Sadak; bunlar toplansa, Türkiye ve Türk inkılabının en güzel,

---

[46] Sadak; "Cumhuriyet Ne Demektir", Akşam, 29 Teşrinievvel 1929, Nu. 396, s. 1.
[47] Sadak; "Cumhuriyetin Onuncu Yılı", Akşam, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1933, Nu. 5408, s. 1.

tarafsız bir destanının elde edileceğini, Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yılında dünya devletlerinin de takdirini kazandığını söylemiştir.[48]

Necmeddin Sadak, cumhuriyet rejiminin Türkiye Devleti'ne en yakışır sistem olduğunu, zaman geçtikçe bunun daha iyi anlaşıldığını belirtmiştir. Sadak, "Siyasi rejimlerin iyilik ve kötülüklerini hukuk kitaplarının basmakalıp tarif ve tasniflerinden öğrendiğimiz devirler geçmiştir. Devletlerin idare şekilleri bugün artık bir tarih ve tecrübe mahsulüdür. ... Türkiye'de tatbik edilen cumhuriyet rejimi Türkiye'de devleti ve Türk milleti için kudretini ve verimini yıl geçtikçe arttıran tek idare şekli olduğunu ispat ediyor. ... Bu rejim yalnız memleket içinde başardığı büyük işlerle değil, Türkiye'yi dışarıda tanıtmak Türk devletine beynelmilel siyaset âleminde ayırdığı yerle de iftihar edecektir. Türkiye Devlet... Avrupa siyasetinde söze karışır, sözü dinlenir bir unsur olmuştur. Öyle bir unsur ki kuvvet ve kudretinden olduğu kadar bu kuvvet ve kudretini yalnız sulha sarf ettiğinden hiç kimse asla şüphe etmemektedir. ATATÜRK Türkiye'si, bu bakımdan bütün dünyanın harici siyasette gıpta ile takdir ile baktığı bir devlettir. Bunun sebebi de Kemalist rejimin kuvvetini kendi iç tekamülündeki hamleden alan Türk milletini sırf dâhilî inkişaf ve terakki ideali uğrunda büyük şefin etrafında birleştiren yani bu topluluk ve heyecanı esrarengiz mistik hislerden yahut emperyalist hamlelerden almayan bir rejim olmasıdır. ... ATATÜRK rejimi sarsılmaz yıkılmaz bir sulh ve sükun abidesi halinde duruyor." demiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin geçen bunca zamanda hem iç hem de dış siyasette ne kadar önemli bir konuma geldiğini örnekleriyle açıklamıştır.[49]

Necmeddin Sadak, bizim inkılabımızla başka memleketlerin inkılapları arasındaki farkı da şöyle belirtmiştir: "Sadece on dördüncü yıl dönümünü bayram ettiğimiz cumhuriyet, yalnız bir idare değişimi değil, baştanbaşa bir millet tarihidir. Hiçbir ihtilal, bir cemiyeti, tanınmaz halde, içinden ve dışından bu derece değiştirmemiştir...Türkiye Cumhuriyeti de büyük, millî ve tarihî bir zaruretin çocuğudur".[50]

Necmeddin Sadak; değişen dünya düzeninde ortaya atılan her sistem ile Türkiye Cumhuriyeti'nin sistemini karşılaştırmış, özellikle sosyalizm arasında benzerlik arayanlar olduğunu söyleyerek bunun yanlışlığını ortaya koymuştur. Sadak; "Sosyal hadiseleri mukayese ederken, bunlara sebep olan hadiseleri tetkik etmek lazımdır. Kemalist rejimi doğuran tarihî ve sosyal amiller, faşist, Nazist yahut komünist sistemleri yaratan amillerden tamamen farklıdır." demiştir. Rejimin isminin birçok devletin ismiyle aynı olabileceğini fakat "Cumhuriyetlerin ruhunu ifade eden rejim ayrılıkları vardır." diyerek aradaki farkı şöyle ortaya koymuştur: "Türkiye Cumhuriyeti Kemalist bir rejimdir. Onu başkalarından ayırt eden hususiyetler, bu rejimin kuruluşunda

---

[48] Devlet Başkanlarının tebrik telgrafları ve söylediklerinden örnekler için bk. Sadak; "Cihan Mükafatı", Akşam, 7 Teşrinisani (Kasım) 1933, Nu. 5417, s. 1.

[49] Sadak; "Kemalist Rejim Sarsılmaz Bir Sulh ve Sükun Abidesidir", Akşam, 29 Teşrinievvel (Ekim), 1936, Nu. 6478, s. 1.

[50] Sadak; "Kemalist Rejim ve Türkiye Cumhuriyeti", Akşam, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1937, Nu. 6838, s. 1.

amil olan sebeplerden ileri geliyor. Kemalizm, Anadolu Kurtuluş ve İstiklal Hareketi'yle başladı. Bu milletin, mahvolmak üzere bulunan varlığını koruması gibi mühim tarihî amili, diğerlerinin menşeinde (kökeninde) görülmez. Türk milleti o esnada, uzun ve haşmetli tarihinde misli görülmemiş heyecanlı anlar yaşadı. Millî vicdan, o zamana kadar hiç kaydedilmemiş bir şiddetle mevcudiyetini hissetti. Kemalist rejim bundan dolayı ne bir zümrenin ne bir sınıfın eseridir: Bütün milletin malıdır... Kemalizm ihtilali bir milletin hem siyasi mevcudiyeti ve istiklali hem de içtimaî varlığı için bütün bir cihanla, bütün bir tarihle, ananelerle, müesseselerle, bir zihniyetle mücadeleden çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tam ve kâmil mânasıyla yeni zihniyeti yaşatan ve tatbik eden bir rejimdir. Bu iddianın ispatı, on dört yıllık Cumhuriyet idaresinin, Türkiye'nin maddi ve manevi çehresini değiştiren icraattır." diyerek diğer rejimlerle arasındaki farkları ortaya koymuştur.[51]

Necmeddin Sadak, cumhuriyet rejiminin yaşatılabilmesi için halkçılık ilkesine işlerlik kazandırılması gerektiğini, bu ilkenin de en önemli konusunun köycülük politikası olduğunu savunmuştur. Sadak, cumhuriyet idaresinin en büyük endişesinin ise "köylüye refah temin etmek, onun medeni seviyesini yükseltmek, şimdiye kadar hep köylüden alınarak başka yerlere sarf edilen kuvvetleri, biraz da başka yerden alarak köye sarf etmektir. Hükûmetin bugünkü mali ve iktisadi sistemi tetkik edilirse görülür ki tutulan yol köylünün lehinedir."[52] demiş ve hükûmetin uygulamalarını desteklemiştir. Sadak, Türkiye Cumhuriyeti'nde medeniyet, yenilik, demokrasi, cumhuriyet fikirlerinin "hiç kurumadan semere verecek tohumlar gibi ekmek için bu memleket köy köy fethedilmeye muhtaçtır. Bu iki medeniyet ve teceddüt ordusu, Cumhuriyet'in mektepleri olabilir." diyerek bu konunun önemine dikkatleri çekmeye çalışmıştır. ATATÜRK'ün yeni seçim nedeniyle yayımladığı beyannameye de değinen Sadak, CHP'nin programının temelinin halkçılık olduğunu ATATÜRK'ün sözlerine de yer vererek anlatmıştır.[53]

Sonuç olarak diyebiliriz ki Türk Kurtuluş Savaşı'ndaki Ulusal Egemenlik Mücadelesi, cumhuriyet ile sonuçlanmıştır. Cumhuriyetin yerleşmesi ve kökleşmesi için dönemin aydınları cumhuriyeti savunan yazılar yazmışlardır. Bu aydınlardan biri de Necmeddin Sadak'tır. Necmeddin Sadak, cumhuriyeti başından itibaren savunmuş ve o da Türk halkına en yakışır rejimin "Cumhuriyet" olduğunu belirtmiştir. Sadak yazılarında genellikle cumhuriyet hükûmetinin yapması gerekenleri de belirtmiş, cumhuriyetin sadece şekilden ibaret olmadığını, uygulamada da bu farkın halka gösterilmesini savunarak yeni rejimin halkın refahını yükseltmesi gerektiğini açıklamıştır. Necmeddin Sadak, verdiği rejim örnekleriyle cumhuriyet rejimini karşılaştırmış ve geçmişin diktatörce uygulamalarından kaçınmamızı önermiştir. Necmeddin Sadak, görüşlerini sistemleştirirken Mustafa Kemal Paşa'yı referans almıştır. Siyasal kültürünü bunun üzerine inşa etmiştir. Necmeddin Sadak'a göre Cumhuriyet'in ilanından sonra

---

[51] agm., s. 1.
[52] Sadak; "Köy ve Şehir", Akşam, 16 Ağustos 1929, Nu. 3894, s. 1.
[53] Sadak; "Memlekette Sulh Cihanda Sulh", Akşam, 23 Nisan 1931, Nu. 4502, s. 1.